

YTTRANDE

2018-01-03

Svenska Läromedel
Norr tullsgatan 6
113 29 Stockholm

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Svenska Läromedel får till Justitiedepartementet inkomma med ett yttrande över Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med läsnedsättning Ds 2017:52 Ju2017/08388/L3.

Svenska Läromedel

Svenska Läromedel är branschorganisation för fjorton läromedelsföretag som står för 80-90 procent av de svenska läromedel som grund- och gymnasieskolor anskaffar. Av medlemsföretagens försäljning är 11 procent digitala läromedel. Betydande är också medlemsföretagens försäljning av läromedel för universitets- och högskoleutbildning.

Svenska Läromedel verkar genom samhällsdialog för att lärare, elever och studenter ska få tillgång till tryckta och digitala läromedel och främjar medlemsföretagens affärsverksamhet.

Bakgrund

En stark upphovsrätt är grundläggande för kreativ verksamhet, bl.a. utveckling av läromedel. Att rättssystemet säkrar att författare, andra upphovsmän och rättighetshavare får rimlig ersättning är en förutsättning för att verksamhet ska bedrivas.

Det är i vissa fall befogat göra undantag och inskränkningar i upphovsrätten. Det ska alltid göras med stor försiktighet och väl balanserat.

Svenska Läromedel ser undantag och inskränkningar till förmån för personer med funktionshinder som befogade under förutsättning att de görs på angivet sätt. I den nu gällande 17 § upphovsrättslagen finns regler för personer med funktionshinder.

Europaparlamentet och rådet har beslutat om vissa upphovsrättsliga regler till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om gränsöverskridande utbyte av vissa verk och alster. Dessa rättsakter ska implementeras i svensk rätt. Svenska Läromedel ser även dessa regler som befogade.

Yttrande

Inskränkningens omfattning

Enligt den befintliga inskränkningen ska den funktionshindrade ha ett behov av det ifrågakvarande exemplaret i tillgängligt format. Lagen uppställer således ett krav på samband. Jmf. proposition 2004/05:110.

Med rekvisitet ”i väsentligen samma utsträckning” i den föreslagna 17 § vidgas rätten till tillgängliga exemplar. Något krav på samband uppställs inte. Men syftet med direktivet är att öka tillgången på material i tillgängligt format, inte att införa obefogade inskränkningar i upphovsrätten.

Om en person med syn- eller annan läsnedsättning kan ta del av verket i annat format, exempelvis ljudbok istället för tryckt bok, finns inte behov av exemplar i tillgängligt format. Det ska påpekas att den kommersiella marknaden i allt större utsträckning erbjuder verk som redan från början, *by design*, är tillgängliga för personer med olika nedsättningar

Kravet på att det ska finnas ett samband mellan behovet och det ifrågavarande exemplet i tillgängligt format bör därför uppställas även för den föreslagna § 17.

Verkets integritet

Av direktivets artikel 3 framgår att medlemsstaterna ska se till att verkets integritet respekteras vid exemplarframställning. Enligt förslaget är den bestämmelse som finns i 3 § upphovsrättslagen tillräcklig för att säkra detta.

Digital teknik gör det emellertid lätt att ändra och anpassa verk för att göra dem tillgängliga utan att det är självklart att det kan vara fråga om en kränkning av den ideella rätten.

En erinran om att verkets integritet ska respekteras bör därför intas i förslagets § 17 och § 17 f.

Behöriga organs skyldigheter

Kretsen av behöriga organ som får framställa samt överföra och sprida exemplar är vid. Åtgärderna får numer företas utan tillstånd. Användningen av verk i Myndigheten för tillgängliga mediers databas Legimus har på senare år ökat kraftigt. Risken för missbruk av den rätt som både förslagets § 17 och § 17 f ger är därför påtaglig.

Svenska Läromedel erinrar om att regeringen i proposition 2004/05:110 uttalar att de som fått tillståndet självfallet måste kontrollera att talböckerna endast sprids till personer med funktionshinder som behöver dessa och att det kan bli fråga om upphovsrättsintrång om talböckerna sprids till andra. Detta blir självfallet av än större vikt om ingen tillståndsplikt finns. Svenska Läromedels erfarenhet är emellertid att kontrollen har varit och är bristfällig.

Behöriga organ ska enligt förslaget ha rutiner för att säkerställa att exemplar i tillgängligt format endast överförs eller sprids till berättigade mottagare och för att de vidtar lämpliga åtgärder för att motverka otillåtna förfoganden. Behöriga organ ska också informera hur de uppfyller sina skyldigheter.

Föreskrifter om detta bör enligt förslaget införas i upphovsrättsförordningen. De föreskrifter som gäller för den befintliga inskränkningen bör gälla även för de som införs. Samma föreskrifter bör för att skapa klarhet gälla för inskränkningarna i både förslagets § 17 och § 17 f.

Kontroll av överföring och spridning

Regeringen bör i upphovsrättsförordningen precisera hur behöriga organ ska säkerställa att exemplar i tillgängligt format endast överförs eller sprids till berättigade mottagare. Enligt Svenska Läromedels erfarenhet är rutinerna i dag mycket olika och saknas ofta helt.

Föreskrifterna i den befintliga 4 § upphovsrättsförordningen bör avse åtgärder som kan vidtas med stöd av både förslaget § 17 och § 17 f.

Åtgärder mot otillåtna förfoganden

Regeringen bör också precisera vilka lämpliga åtgärder behöriga organ ska vidta för att motverka otillåtna förfoganden.

Lämpliga åtgärder för att motverka otillåtna förfoganden bör för digitala material innefatta tidsbegränsade förfoganderätter, märkning, spridningskontroll och avslutande av konton som missbrukas. Det bör beaktas att även tryckta material kan spridas digitalt.

Information om skyldigheter

Behöriga organ informerar lämpligen om hur de uppfyller sina skyldigheter på sina hemsidor.

Effektiv kontroll

Det finns som sagt en risk för missbruk av, de motiverade, inskränkningar som finns och som ska införas. Det kommer också att finnas många behöriga organ och informationen kommer att bli omfattande.

Med digital teknik är det emellertid ätt för behöriga organ att rapportera vilka exemplar som framställs och till vilka de lånas, överförs och sprids och att informera om det.

Svenska Läromedel föreslår att Myndigheten för tillgängliga medier får uppdrag att ansvara för och sammanställa information från alla behöriga organ. Det skulle underlätta kontrollen av missbruk för upphovsmän och andra rättighetshavare.

Stockholm som ovan

Rickard Vinde VD